
Naiset ja miehet kilpasilla – monimuotoistuva vai samanlaistuva juomiskulttuuri?

Jenni Simonen: Lähentyvätkö naisten ja miesten juomatavat? Kvalitatiivinen tutkimus sukupuolesta ja juomisesta. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Tutkimus 113, 2013. 99 s. ISBN: 978-952-245-986-2.

Jenni Simosen väitöskirjassa tarkastellaan eri-ikäisten naisten ja miesten alkoholisuhdetta. Tutkimus keskittyy hieman enemmän naisiin kuin miehiin, sillä erityisesti naisten lisääntynyt juominen on muuttanut suomalaista juomiskulttuuria lähihistoriassa.

Tutkimuksessa kysytään, miten eri sukupuolia ja ikäryhmiä sekä koulutustaustoja edustavat keskustelijat rakentavat ja tuovat esiin sukupuolta juomisessaan. Huomiota kiinnitetään siihen, miten he keskustelevat alkoholisuhteestaan, kuten humaltumisesta, juomisen arvoista ja normeista sekä alkoholinkäytön maskuliiniseksi ja feminiiniseksi luonnehdituista piirteistä. Tutkimuksessa kysytään myös, onko eri ikäryhmistä ”alkoholisukupolviksi” eli eroavatko ikäryhmien alkoholisuhte ja -kokemukset olennaisesti.

Keskeisen juonen tutkimukselle muodostaa ns. konvergenssihypoteesi. Sen perusteella kysytään, ovatko naisten ja miesten juomatavat lähentyneet toisiansa. Tutkimuksessa käydään keskustelua juomatapojen lähentymisestä, samanlaistumisesta ja miehitymisestä ja tukeudutaan myös tilastoihin. Teemaa lähestytään analysoimalla, kuinka eri-ikäiset ja eri koulutustaustoista tulevat suomalaiset naiset ja miehet itse puheessaan jäsentävät feminiinisuuden ja maskuliinisuuden. Viiden kotimaassa ja ulkomailla julkaistun artikkelin yhteenvetoluvussa asetettu tutkimuskysymys on muotoiltu seuraavasti: *ovatko naisten ja miesten juomatavat lähentyneet ja voiko naisten juomisen lisääntymistä tulkita siten, että naisten juominen on miehitynyt?*

Väitöskirja on juomisen kulttuuristen merkitysten tutkimusta ja eroaa alkoholitutkimuksen kokonaisuudessa erityisesti hoitotutkimuksesta ja haittoihin tai niiden ennaltaehkäisyyn liittyvästä tutkimuksesta. Juominen ei tutkimuksessa viittaa yksilölliseen juomistoimintaan vaan kulttuurisesti mahdollisiin ja kollektiivisesti jaettuihin juomatappoihin. Juomatavan käsitteellä tarkoitetaan kulttuurissa vallitsevia kollektiivisesti jaettuja kulttuurisia malleja, joista voidaan analyttisesti erottaa kolme aspektia: itseilmaisu,

sääteley ja tilanteisuus. Itseilmaisu liittyy eri-ikäisten naisten ja miesten mahdollisuuksiin ilmaista itseään alkoholinkäytössä kulttuurisesti ymmärrettävällä ja hyväksyttävällä tavalla.

Sukupuolta käsitellään sosiaalisesti rakentuneena australialaisen Raewyn Connellin relationaaliseen sukupuoliteoriaan tukeutuen. Relationaalisessa lähestymistavassa sukupuoli ymmärretään monimuotoisena, useista kategorioista muodostuvana ilmiönä. Sukupuolella vaikuttavat samanaikaisesti taloudelliset suhteet, valtasuhteet sekä affektiiviset ja symboliset suhteet, jotka toimivat henkilökohtaisella, yksilöiden välisellä, institutionaalisella ja yhteiskunnan tasolla. Relationaalinen teoriaperinne on laveampi ja moniulotteisempi kuin poststrukturalistinen suuntaus. Connelliin tukeutuen alkoholinkäyttöä tarkastellaan tutkimuksessa sukupuoliesityksinä.

Simosen tutkimuksen erityinen kontribuutio suomalaiseen juomistutkimukseen, sen kulttuurisia merkityksiä tutkivaan suuntaukseen, liittyy sukupuolten kategorioiden purkamiseen ja ikäryhmien erilaisuuden näkemiseen sekä menetelmällisiin innovaatioihin, kuten virikekuvien käyttöön keskustelujen virittäjänä. Sukupuolen lisäksi nostetaan esiin ikään ja

koulutustasoon liittyviä eroja. Connellin sukupuoliteorian mukaista diversiteettiä löytyy lisäksi kansallisuudesta eli suomalaisten ja ruotsalaisten naisten vertailusta. Suomalaisten naisten puheessaan tuottamia kulttuurisia merkityksiä verrataan myös 20 vuoden aikajännteellä.

Tutkimuksen aineisto koostuu pääosin ryhmähaastatteluista ja jonkin verran yksilöhaastatteluista. Ryhmähaastatteluissa käytettiin keskustelun pohjana virikekuvia. Niiden käyttö on onnistunut tapa hankkia tietoa kulttuurisista merkityksistä: se virittää keskusteluun ja provosoi tulkintoja. Kuvat toimivat haastatteluissa ”johdolangoina, pienoismaailmoina tai provosoina.” Aineistoa käsiteltiin kvalitatiivisin tutkimusmenetelmin kussakin artikkelissa erikseen nimetyllä tavalla (sisällönanalyttisesti, erontekoja ja samaistumisia tarkkaillen sekä semioottisesti, joka tarkoittaa haastateltavien omaehtoista tilanteen määrittelyn ja tapahtumakulun kategorioinnin huomioimista). Analyysissa huomattiin, että eri ikäryhmien suhde todellisuuden haastatteluvastauksissa on erilainen: nuorin ikäryhmä puhuu humaltumisesta metaforisesti ja leikitellen, kun taas vanhemmat ikäryhmät peilaavat siihen, mikä on todellisuudessa mahdollista ja suotavaa.

Tulosten mukaan informantit jakautuvat neljään ikäryhmään. Ikäryhmät on nimetty heidän nuoruudessaan tapahtuneiden yhteiskunnallisten muutosten ja murrosten mukaisesti. Tutkijan mukaan nimen määrä helpottaa ikäryhmien erottamista toisistaan kuvaamalla sitä yhteiskuntaa, johon eri ikäryhmät ovat kasvaneet. Niistä vanhinta nimitetään ”suureen murrokseen kasvaneeksi ikäryhmäksi” ja se on syntynyt vuosina 1943–1950. Tätä ikäryhmää, joka on elänyt nuoruuttaan 1960-luvulla, luonnehditaan ”hillityn ja konservatiivisen alkoholinkäytön sukupolveksi”. Toiseksi vanhin, vuosina 1959–1966 syntynyt ”lähiössä kasvanut ikäryhmä” on varttunut jo kaupungistuneessa Suomessa lisääntyvään hyvinvointiin. Sitä luonnehditaan ”tasa-arvoisen alkoholinkäytön sukupolveksi”. Tutkimuksen toiseksi nuorin, vuosina 1975–1982 syntynyt ”taloudelliseen taantumaa ja kansainvälisyyteen kasvanut ikäryhmä”, on kokenut nuoruusvuosinaan 1990-luvun laman ja Suomen EU-jäsenyyden. Nuorin, vuosina 1983–1990 syntynyt ”yksilölliseen ja moniarvoiseen yhteiskuntaan kasvanut ikäryhmä”, on elänyt nuoruuttaan moninaisuutta korostavassa ajan hengessä. Kahta nuorinta ikäryhmää luonnehditaan ”vapaan ja itsenäisen alkoholinkäytön sukupolveksi”. On hyvä, että sukupolv

kontekstoidaan rakenteellisiin tekijöihin Connellin hengessä, mutta lukija ihmettelee nimeämisen epäloogisuutta ja mieltävaltaisuutta. Itse olisin nimenyt esimerkiksi ”tasa-arvoisen alkoholinkäytön sukupolven”, joka on kasvanut lähiöissä, ”tasa-arvoon pyrkiväksi” sukupolveksi.

Tutkimuksen kipupisteitä ovatkin sukupolvikäsitteistö ja erityisesti sukupuolen käsitteistön dualismit, jotka eivät sovi Connellin tapaan käsitteellistää sukupuolta. Konvergenssitteetin miesnormia onnistutaan purkamaan, mutta esimerkiksi äitiyden kommentointi osana naissukupolvien/-ikäryhmien erilaisuutta jää hyvin vähäiseksi, lähes olemattomaksi. Äitiys on yleensä nais-/sukupuolentutkimuksessa keskeinen teema, joka tekee sukupuolten tasa-arvo- ja samanlaistumispyrkimykset monimutkaisiksi. Nyt äitiys tulee esiin vain yhteenvetoluvun lopussa, missä esitetään huoli naisten alkoholinkäytön siirtymisestä koteihin ja lapsen edun vaarantamisesta sekä viitataan hoitomaailman piirissä tehtyihin tutkimuksiin. Lisäys ei paikkaa äitiysteeman puutteellista käsittelyä, vaan vaikuttaa päälleliimatulta.

Äitiys sulautuu käsitteen ”traditionaalinen feminiinisyys” osaksi, mutta olettaisi, että äitiys esimerkiksi ”lähiöissä

kasvaneessa ikäryhmässä” ja ”tasa-arvoisen alkoholinkäytön sukupolvessa” saisi uudenlaisia merkityksiä. Tätä ikäryhmää/sukupolvea luonnehditaan siten, ettei se ole maskulinoitumassa ja että ”[r]yhmän omaksumassa alkoholinkäytön naiskuvassa korostui vastuullinen, aktiivinen ja itsenäinen naiseus, jossa nainen nähtiin myös alkoholinkäytön subjektina. Tässä naisryhmässä alkoholia mielihyväkseen käyttävä miehestä riippumaton nainen käsitettiin vanhimmasta ikäryhmästä poiketen kulttuurisesti hyväksyttynä.”

Herää kysymys, onko alkoholinkäyttö äitinä, edes kontrolloituna, sittenkään kulttuurisesti hyväksyttävää. ”Traditionaalinen feminiinisyys” sai lisäksi paikoitellen konservatiivisia, vanhoillisuuteen viittaavia merkityksiä ja asettui monessa kohdassa dualistisesti nuorimman, vapaamielisemmän suhtautumistavan vastakohtaksi. Tutkimuksessa pohditaan, ”säilyttävätkö nuorimmat naiset ikääntyessään alkoholimyönteisen asennoitumisensa vai ryhtyvätkö he vanhetessaan kannattamaan konservatiivisempia arvoja”. Diversiteettiajattelun pohjalta olettaisin heidän luovan joitakin aivan uusia ratkaisuja, itseilmaitapaja ja kontrollikeinoja.

Jos aviollista asemaa tai perheellisyyttä, kuten äitiyttä,

ei eritellä juuri ollenkaan, ei myöskään seksuaalisuutta käsitellä. Suomalaiset näyttävät ikään kuin kilpailevan tasa-arvon nimissä vain juomisen määrässä ja hallinnassa, toisin kuin ruotsalaiset naiset, jotka vähän flirttailevat ja virittyvät seksuaalisesti alkoholin avulla. Tilastollisesta juomisen seurannasta saattaisi löytyä mielenkiintoisia eroja myös eri-ikäisten naisten ja miesten juomisesta eri aviollisissa asemissa sekä isinä ja äiteinä. Kaikkea ei voi toki yhdessä tutkimuksessa käsitellä, mutta jatkossa voisi etsiä eroja näistä mainituista seikoista sekä mahdollisesti myös syventää etnis-ten ja kansallisten erojen pohdintaa ja ennen kaikkea purkaa epämääräistä ”traditionaalisen feminiinisuuden” käsitettä.

Ritva Nätkin